

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Potilaan oikeudet

Potilaan oikeudet

Jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus saada hyvää terveyden- ja sairaanhoitoa. Potilaan ihmisarvoa, vakaumusta ja yksityisyyttä on kunnioitettava. Terveyspalveluita on annettava yhdenvertaisesti niin, että ihmisiä ei aseteta ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan esimerkiksi iän, terveydentilan, vammaisuuden tai asuinpaikan perusteella.

Keskeiset kohdat:

- ✓ Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Lääkärin on kerrottava potilaalle tämän sairaudesta, hoitovaihtoehtoista ja niiden mahdollisista sivuvaikutuksista niin, että potilas ymmärtää, mistä on kyse.
- ✓ Potilaalle on ilmoitettava aika, jolloin hän pääsee hoitoon. Jos aika muuttuu, muutoksen syy ja uusi aika on ilmoitettava potilaalle ajoissa.
- ✓ Potilas voi tietyissä rajoissa valita hoitopaikkansa. Valinnanvapaus laajenee vuonna 2014.
- ✓ Potilaalla on oikeus nähdä potilastietonsa. Epäämisperusteenä voi olla, että tietojen lukemisesta voisi aiheutua vakavaa vaaraa potilaan terveydelle tai hoidolle tai jonkun muun oikeuksille.
- ✓ Potilastiedot ovat sivullisilta salassa pidettäviä. Tietoja ei saa pääsääntöisesti antaa omaisillekaan ilman potilaan suostumusta.
- ✓ Hoitoon tyytymätön voi tehdä muistutuksen hoitopaikan terveydenhuollosta vastaavalle johtajalle tai kantelun aluehallintovirastolle tai Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastolle (Valvira).
- ✓ Terveydenhuollon toimintayksiköissä pitää olla potilasasiamies, jonka ohjausta tai neuvoja potilas voi pyytää, jos hän on tyytymätön hoitoonsa tai kohteluunsa.
- ✓ Potilasvahingosta voi hakea korvausta Potilasvakuutuskeskuksesta.

25

26

Kiireetön hoito

Potilaalla on oikeus päästä kiireelliseen hoitoon nopeasti, tarvittaessa päivystyspotilaana. Kiireettömälle hoidolle on säädetty enimmäisajat. Sairaalan tai terveyskeskuksen erikoissairaanhoidon pääsy edellyttää lääkärin tai hammaslääkärin lähetettä.

Perusterveydenhuollon enimmäisajat:

- Terveyskeskukseen on saatava arkisin virka-aikana puhelinyhteys välittömästi.
- Hoidon tarve on arvioitava viimeistään kolmantena päivänä yhteydenotosta, ellei sitä ole voitu arvioida heti puhelimessa. Hoidon tarpeen voi arvioida muikin terveydenhuollon ammattihenkilö kuin lääkäri.
- Hoito on järjestettävä kolmessa kuukaudessa hoidon tarpeen arvioinnista. Suun terveydenhuoltoon on päästävä kolmessa kuukaudessa, mutta perustellusta syystä hoitoa voi lykätä enimmillään kuuteen kuukauteen.

Erikoissairaanhoidon enimmäisajat:

- Hoidon tarpeen arviointi on aloitettava kolmessa viikossa lähetteen saapumisesta. Hoidon tarve arvioidaan joko lähetteen perusteella tai lisätutkimuksissa. Arvioinnissa mahdollisesti tarvittavat lisätutkimukset tai erikoislääkärin arviointi on tehtävä kolmessa kuukaudessa lähetteen saapumisesta.

- Hoito ja neuvonta on aloitettava kuudessa kuukaudessa hoidon tarpeen toteamisesta.
- Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa hoidontarve on arvioitava kuudessa viikossa lähetteen saapumisesta. Alle 23-vuotiaiden mielenterveysongelmista kärsivien on päästävä hoitoon kolmessa kuukaudessa hoitotarpeen toteamisesta.

Hoitopaikan valinta kiirettömässä hoidossa

Terveydenhuoltolain mukaan potilas voi itse valita hoitopaikkansa tietyin rajoituksin.

- Potilas voi valita, miltä oman kuntansa tai kuntien yhteistyö-alueen terveysasemalta hän haluaa saada hoitoa. Potilas ilmoittaa asiasta kirjallisesti nykyiselle terveysasemalleen ja valitsemalleen terveysasemalle. Hoitoon pääsee valitulle terveysasemalle viimeistään kolmessa viikossa ilmoituksesta. Uuden valinnan voi tehdä aikaisintaan vuoden kuluttua.
- Jos henkilö oleskelee säännöllisesti tai pidempiä aikoja kotikuntansa ulkopuolella, hänellä on oikeus saada omassa kunnassa tehdyn hoitosuunnitelman mukaista hoitoa oleskelupaikkakuntansa terveyskeskuksesta.
- Erikoissairaanhoidon antavan sairaalan voi valita yhteistyössä lähettävän lääkärin kanssa siltä erityisvastuualueelta, jolla oma kunta sijaitsee. Suomessa on viisi yliopistosairaaloiden ympärille muodostunutta erikoissairaanhoidon erityisvastuualuetta.
- Vuodesta 2014 alkaen potilaalla on oikeus valita hoitonsa mistä tahansa terveysasemalta tai sairaanhoidon yksiköstä Suomessa. Hoitopaikka on valittava niin, että se vastaa niitä tarpeita, joita potilaan hoito edellyttää.

Potilasasiakirjat ja tietojen luovuttaminen

Potilasasiakirjoihin on merkittävä kaikki potilaan taudinmäärittelyn ja hoidon kannalta tärkeät tiedot, hoitopäätökset ja keskustelut, joita potilaan tai hänen omaistensa kanssa on käyty.

Potilaalla on oikeus lukea omat potilasasiakirjansa ja saada oikaistuksi niissä mahdollisesti olevat virheet. Lääkäri voi kieltää oikeuden, jos hänellä on perusteltua syytä epäillä, että tietojen näkeminen voisi vahingoittaa potilaan terveydentilaa. Muuten potilasasiakirjat ovat salassa pidettäviä, eikä niistä saa antaa sivullisille, omaisillekaan, tietoja ilman potilaan kirjallista lupaa. Poikkeuksena ovat tietyt laissa erikseen säädetty tilanteet.

Hoitopaikassa muilla kuin potilaan hoitoon osallistuvilla ei ole oikeutta lukea potilasasiakirjoja. Terveystieteiden tutkimuslaitosten valvontaviranomaisilla on oikeus saada potilasasiakirjat käyttöönsä esimerkiksi kantelun selvittämistä varten.

Yhteisymmärrys ja itsemääräämisoikeus

Hoitoratkaisut pitää tehdä yhteisymmärryksessä potilaan kanssa. Se edellyttää, että lääkäri antaa potilaalle ymmärrettävällä tavalla tietoa hänen sairaudestaan, hoitovaihtoehtoista, hoidon vaikutuksista ja hoitoon liittyvistä riskeistä.

Jos potilas kieltäytyy jostain hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, pyritään sopimaan muusta hoitotavasta, johon potilas suostuu. Potilaalla ei ole oikeutta saada mitä tahansa haluamaansa hoitoa. Potilaalla on oikeus kieltäytyä hoidosta kokonaan, vaikka se voisi johtaa hänen menehtymiseensä.

Jos potilas ei terveydentilansa vuoksi kykene päättämään hoidostaan, lääkäri yrittää ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä selvittää potilaan tahdon keskustelemalla hänen laillisen edustajansa, lähiomaisen tai läheisen kanssa. Jos läheiset ovat erimielisiä hoidosta, lääkäri tekee hoitopäätöksensä sen mukaan, minkä katsoo olevan potilaan parhaaksi.

Jos potilas on tehnyt hoitotahdon, sitä on noudatettava, vaikka omaiset olisivat toista mieltä. Lääkäri keskustelee kuitenkin omaisten kanssa potilaan tilasta ja hoidosta, ellei potilas ole sitä kieltänyt.

Kiireellisissä tapauksissa, esimerkiksi onnettomuuksissa, lääkäri ryhtyy toimenpiteisiin potilaan hengen pelastamiseksi, vaikka potilaan tahtoa tai omaisten suostumusta ei voitaisi selvittää. Potilaalle ei kuitenkaan saa antaa sellaista hoitoa, joka on vastoin hänen tekemäänsä hoitotahtoa.

Jos alaikäinen potilas ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, hänen näkemyksensä otetaan huomioon. Tällaisessa tilanteessa lääkäri ei saa kertoa potilastietoja vanhemmille tai potilaan lailliselle edustajalle, jos potilas kieltää sen.

Potilaan kehitystason arvioi terveydenhuollon ammattihenkilö. Jos alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä huoltajan kanssa. Huoltaja ei voi kieltää alaikäisen välttämättä tarvitsemaa hoitoa.

Hoito elämän loppuvaiheessa

Kun potilaan sairauteen ei ole enää parantavaa hoitoa, hänelle annetaan hyvää perushoitoa ja hänen oireitaan lievitetään kaikin mahdollisin keinoin. Uusista tutkimuksista pidättäydytään, ja potilasta hoidetaan niin, että hänen loppuelämänsä laatu olisi mahdollisimman hyvä.

Lääkäri voi tehdä parantumattomasti sairaan, elämänsä loppuvaihetta elävän potilaan hoidossa päätöksen, että potilasta ei elvytetä, jos hänen sydämensä toiminta pysähtyy ja hengitys lakkaa (niin sanottu DNR-päätös, englanniksi do not resuscitate -päätös). DNR-päätöksen tavoitteena on välttää lisäämästä potilaan kärsimyksiä elvytys- tai muilla tehohoitotoimenpiteillä tilanteessa, jossa nämä toimenpiteet eivät potilaan vaikeiden perussairauksien takia enää pidennä potilaan elämää.

Päätös tehdään ennakoivasti, ja päätöksen tehnyt lääkäri tekee siitä merkinnän potilasasiakirjoihin. Päätöksestä on keskusteltava potilaan kanssa, jos hänen terveydentilansa sen sallii, ja mielellään myös omaisten kanssa, mikäli potilas ei sitä kiellä. Jos potilaan terveydentila ei salli keskustelua, asiasta keskustellaan omaisten kanssa ja keskusteluista tehdään merkintä potilasasiakirjoihin. Viimekädessä lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä hoidosta sen mukaan, minkä katsoo olevan parhaaksi potilaalle.

Tyytymättömyys hoitoon tai kohteluun

Lääkärin ja hoitohenkilökunnan velvollisuus on vastata potilaan ja potilaan suostumuksella hänen omaisensa kysymyksiin ja selittää asiat niin, että kysyjä ymmärtää vastauksen. Ongelmat ehkäistään parhaiten kysymällä ja keskustelemalla.

Jos potilas tai omainen kuitenkin kokee, että hoito tai kohtelu on ollut huonoa tai epäasianmukaista, tai hoitoon ei ole päässyt määräajassa, potilaan käytettävissä ovat seuraavat laissa määritellyt keinot:

- **Kirjallinen muistutus hoitopaikkaan**

Hoitopaikkaan tehty muistutus on usein nopein keino saada selvitys hoidossa koetusta epäasianmukaisuudesta. Muistutus osoitetaan hoitopaikan terveydenhuollosta vastaavalle johtajalle. Joissakin hoitopaikoissa on muistutusta varten valmiita lomakkeita, mutta muistutuksen voi myös tehdä vapaamuotoisesti.

Johtajan on selvitettävä asia alaistensa kanssa ja annettava muistutuksen tekijälle kirjallinen selvitys kohtuujassa. Vastauksesta on käytävä ilmi, mihin toimenpiteisiin muistutus mahdollisesti johtaa.

Jos muistutukseen saatu vastaus ei tyydytä, asiasta voi tehdä kantelun aluehallintovirastoon tai Valviraan. Potilasasiamies auttaa tarvittaessa muistutuksen tai kantelun tekemisessä.

- **Kantelu aluehallintovirastolle tai Valviralle**

Kantelun voi tehdä, vaikka ei olisi tehnyt muistutusta hoitopaikkaan. Kantelu tehdään Valviralle silloin, jos epäillään, että on tapahtunut hoitovirhe, joka on johtanut potilaan kuolemaan tai vakavaan ja pysyvään vammautumiseen. Muissa tapauksissa kantelu tehdään aluehallintovirastolle.

Tarvittaessa aluehallintovirasto ja Valvira siirtävät kantelun sille viranomaiselle, jolle se kuuluu, ja ilmoittavat asiasta kantelun tekijälle.

Kantelun avulla ei voi muuttaa lääkärin tekemää hoitopäätöstä, eikä sen avulla saa korvausta mahdollisesta hoitovirheestä.

- **Potilas- ja lääkevahingon korvaaminen**

Potilasvahingosta voi hakea korvausta Potilasvakuutuskeskukselta. Kaikkia terveyden- ja sairaanhoidon yhteydessä aiheutuneita epäedullisia seurauksia ei korvata, vaan ainoastaan ne henkilövahingot, jotka täyttävät potilasvahinkolain mukaiset edellytykset.

Lääkkeen aiheuttamista yllättävistä haittavaikutuksista voi hakea korvausta Lääkevahinkovakuutuspoolista.

Potilaan oikeuksiin liittyviä asioita on mm. seuraavissa laeissa:

Suomen perustuslaki (731/1999)

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992)

Terveystieteiden lakien muuttamisesta (1326/2010)

Kansanterveyslaki (66/1972)

Erikoissairaanhoidon lakien muuttamisesta (1062/1989)

Mielenterveyslaki (1116/1990)

Potilasvahinkolaki (585/1986)

Kantelut tehdään kirjallisesti aluehallintoviraston tai Valviran kirjaamoon:

Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Hämeenlinnan päätoimipaikka

PL 150, 13101 Hämeenlinna

Helsingin toimipaikka

PL 110, 00521 Helsinki

Kouvolan toimipaikka

PL 301, 45101 Kouvola

- Puhelinvaihte 020 636 1040

Itä-Suomen aluehallintovirasto

Mikkelin päätoimipaikka

PL 50, 50101 Mikkeli

- Puhelinvaihte 020 636 1030

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

Vaasan päätoimipaikka

PL 200, 65101 Vaasa

Tampereen toimipaikka

PL 272, 33101 Tampere

Jyväskylän toimipaikka

PL 41, 40101 Jyväskylä

- Puhelinvaihte 020 636 1060

Lapin aluehallintovirasto

PL 8002, 96101 Rovaniemi

- Puhelinvaihte 020 636 1010

Lounais-Suomen aluehallintovirasto

PL 22, 20801 Turku

- Puhelinvaihte 020 636 1050

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto

PL 293, 90101 Oulu

- Puhelinvaihte 020 636 1020

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira

PL 210, 00531 Helsinki

- Puhelinvaihte 0295 209 111

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

PL 210, 00531 Helsinki
Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Puhelin: 0295 209 111
Sähköposti: kirjaamo@valvira.fi
www.valvira.fi